

О.А. Дубасенюк,
доктор педагогічних наук, професор;
О.Є. Антонова,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський педуніверситет)

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНО ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ (на прикладі Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки)

У статті розглядаються питання розвитку педагогічно обдарованої особистості майбутнього вчителя. Автори пропонують технологію організації і проведення Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки як однієї з ефективних форм роботи з обдарованими студентами.

Сучасна українська школа повинна забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарованості і талантів. В Україні прийнято цілий ряд законів і програм (зокрема Закон України "Про освіту", Державна цільова програма "Вчитель", національна програма "Діти України" та інші), які спрямовані на створення загальнодержавної мережі навчальних закладів для обдарованої молоді.

Нові завдання актуалізують проблеми, пов'язані з підготовкою вчителя, оскільки саме йому відводиться провідна роль у реалізації накреслених перетворень. Однак у процесі розв'язання зазначеної проблеми виникає ряд суперечностей, найбільш суттєвими з яких можна назвати наступні:

- невідповідність між *соціальною потребою* у педагогічно обдарованих, творчо працюючих вчителях, здатних формувати всебічно розвинену особистість учня, та *відсутністю* відповідної цілеспрямованої підготовки майбутніх вчителів;
- між *необхідністю* виховання *нової генерації педагогічних кадрів*, здатних виявляти і розвивати здібності та обдарування дитини, і *не розробленістю комплексу теоретичних і методичних засад* щодо забезпечення підготовки педагогічно обдарованого вчителя, здатного працювати зі здібними дітьми.

Таким чином, у реалізації завдань стосовно роботи з обдарованою молоддю все відчутніше проявляються недоліки професійної підготовки вчителя до здійснення відповідної діяльності. Сутність проблеми полягає у тому, що традиційна система підготовки вчителя орієнтована на середнього студента і певним чином нівелює його індивідуальні особливості. Сучасні запити суспільства і держави вимагають реформування даної системи у напрямку розвитку дослідницьких властивостей, творчого потенціалу майбутніх педагогів. Тому одним з пріоритетів модернізації освіти визнається підготовка нової генерації педагогів-дослідників, здатних виявляти і розвивати здібності та обдарування дитини.

Отже, провідним завданням вищого педагогічного навчального закладу є підтримка і розвиток педагогічно обдарованої молоді. Представлене дослідження ґрунтується на припущенні, що розвиток обдарованості майбутнього вчителя набуває ефективності за рахунок побудови змісту, форм та методів його професійної підготовки на теоретичних і методичних засадах, які забезпечують створення певних умов для виявлення і реалізації відповідних здібностей і обдарувань. Цьому процесу, зокрема, сприятимуть розробка та впровадження педагогічних технологій розвитку та реалізації здібностей майбутніх учителів, заснованих на активізації, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Серед інноваційних форм роботи слід виділити технологію підготовки творчого вчителя, яка була реалізована на Всеукраїнській студентській олімпіаді з педагогіки і визнана ефективною формою роботи. Впродовж чотирьох років II етап Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки відбувався на базі Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, що дозволило створити цілісну технологію підготовки педагогічно обдарованого вчителя.

Логіка втілення пропонованої педагогічної технології складається з ряду етапів, а саме:

- по-перше, виділяємо кінцеву загальну мету системи підготовки педагогічно обдарованого студента у вигляді моделі вчителя-дослідника за допомогою показників, які можна діагностувати;
- по-друге, описуємо проміжні цілі (поетапно) розвитку педагогічної обдарованості особистості шляхом поступовості й нарощування її потенціалу за прийнятими показниками і критеріями;
- по-третє, відбираємо і дидактично обґрунтовуємо зміст загальнопедагогічної підготовки обдарованих студентів відповідно до заданої мети;
- по-четверте, реалізуємо розвиваючі інформаційні технології, що відображають сучасний стан науково-педагогічного знання щодо процесу професійного становлення майбутнього вчителя (всі технології повинні бути забезпечені об'єктивними методиками контролю якості даного процесу);
- по-п'яте, окреслюємо певні організаційні умови навчання і виховання педагогічно обдарованих студентів вищого навчального закладу.

Розглядаючи технологію підготовки педагогічно обдарованого майбутнього вчителя з позицій системного та діяльнісного підходу, завдається загальна логіка побудови навчально-виховного процесу, яка охоплює такі компоненти (етапи): цільовий, змістово-інформаційний, процесуальний, діяльнісно-операційний та оцінно-результативний. Велика увага приділяється технології постановки навчальних цілей, які з одного боку реалізують соціальне замовлення суспільства, з іншого – цілі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів-дослідників.

Метою Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки є своєчасне виявлення, відбір та підтримка педагогічно обдарованої молоді; розвиток та реалізація її професійних здібностей; стимулювання творчого педагогічного пошуку молодих дослідників; підвищення якості професійної підготовки майбутнього вчителя шляхом активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та посилення ступеня проблемності й творчості навчально-виховного процесу під час вивчення дисциплін педагогічного циклу.

Організація Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки складається з ряду етапів: підготовчого (або початкового), основного етапу (або етапу організації та проведення) та завершувального (або аналітико-узагальнюючого) етапу.

Підготовчий етап передбачає: створення оргкомітету, журі, мандатної та апеляційної комісії; розробку конкурсних завдань, визначення критеріїв їх оцінювання; підготовку необхідної допоміжної документації для проведення олімпіади та підведення підсумків; встановлення термінів та вимог до написання творчої роботи, яка виявляє результати власного педагогічного дослідження учасників.

Кількість турів Олімпіади (теоретичний, практичний, творчий), форми їх організації на кожному етапі визначаються оргкомітетами.

I етап олімпіади складається з факультетських та загальноуніверситетського турів, які передбачають оцінювання теоретичних знань студентів та їх змагання у творчих конкурсах. У факультетському турі беруть участь всі студенти, які виявили бажання продемонструвати набуті знання й уміння з педагогічних дисциплін. Переможці виходять до загальноуніверситетського туру.

II етап Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки відбувається у базовому навчальному закладі, який визначається Міністерством науки і освіти України. Участь у ньому беруть переможці I етапу.

Реалізація ієрархії цілей відбувається під час здійснення *основного етапу* Олімпіади. Цьому сприяє опора на концепцію контекстового навчання. У рамках цієї концепції виділяються три основні види діяльності студентів, якими вони мають оволодіти під час перебування у вищому педагогічному навчальному закладі:

- навчальна діяльність у різноманітних академічних формах (лекції, семінари, лабораторно-практичні заняття), за допомогою яких можна будувати творчий контекст майбутньої професійної діяльності;
- квазіпрофесійна діяльність, котра означає відтворення в умовах навчального закладу елементів дослідницької праці, а також певних взаємостосунків між виконавцями у різних ігрових формах: вони моделюють предметний і соціальний зміст майбутньої пошукової роботи, її специфічні ознаки;
- навчально-професійна діяльність студентів під час різних видів практик, виконання науково-дослідної роботи, виконання творчих робіт, написання рефератів, курсових та дипломних робіт.

Ефективність професійної підготовки педагогічно обдарованих майбутніх учителів під час їхнього навчання у педагогічному закладі освіти суттєво залежить від організації навчальної роботи. У Житомирському державному педагогічному університеті імені Івана Франка протягом останніх п'ятнадцяти років впроваджувалися різноманітні форми організації навчальної діяльності студентів, які певним чином сприяють підвищенню ефективності професійної підготовки майбутнього вчителя-дослідника. Робота з обдарованими студентами вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованої на новизну інформації та різноманітні види пошукової аналітичної, розвивальної, творчої діяльності. Тому серед форм організації навчального процесу переважають ділові та рольові ігри, навчальні конференції, різноманітні конкурси (конкурс педагогічних талантів, виставка-ярмарок "Своїми руками", аукціон педагогічних ідей, захист творчих проєктів та інші) тощо. Великого значення набула самостійна робота студентів по написанню рефератів, доповідей, наукових статей, пошуковий і дослідницький підходи до засвоєння знань, умінь та навичок. Активно працює факультатив по роботі з обдарованими студентами, де майбутні вчителі, реалізуючи свій творчий потенціал, вчать ся виявляти і розвивати обдарування й здібності учнів. Значний вплив на розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів має Наукове студентське товариство, де обдаровані студенти оволодівають азами науково-дослідної роботи. Цьому сприяє й стажування кращих студентів у провідних навчальних закладах США.

В університеті створено науково-методичний центр по роботі з обдарованою студентською молоддю, який здійснює роботу за такими напрямками: вивчення мотивації навчальної діяльності студентів, їх цільових установок та ціннісних орієнтацій; визначення рівня розвитку професійно-педагогічних здібностей та якостей майбутнього вчителя; організація науково-дослідницької роботи студентів; підготовка майбутніх учителів до професійно-педагогічної творчості; підготовка студентів до участі у Всеукраїнських олімпіадах; розвиток художньо-естетичної творчості студентів; розвиток фізичних здібностей та збереження здоров'я майбутнього вчителя; довузівська підготовка педагогічно обдарованих школярів.

Таким чином, інноваційні дидактичні пошуки у сфері професійної педагогічної підготовки передбачають різноманітні види діяльності: *навчально-пізнавальну* (визначення пріоритетних цілей, завдань, функцій, оновлення змісту педагогічної освіти), *науково-дослідницьку* (постановка наукової проблеми, висування та перевірка гіпотез, генерація ідей, моделювання та організація експерименту, оцінка результатів), *моделюючу* (прогнозування, предметно-змістова імітація, імітаційна гра, мікророзкладання, моделювання контексту майбутньої професійної діяльності), *технологічну* (розробка системи методів, прийомів, засобів досягнення поставлених цілей), *рефлексивну* (інтелектуальна та емоційно-почуттєва рефлексія в гносеологічному та емоційно-особистісному виявах).

Створена нами технологія організації і проведення Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки передбачає формування у майбутніх учителів узагальнюючих умінь, реконструювання навчальних знань у змістові аспекти.

Змістовий компонент олімпіади вміщує наступні конкурсні завдання:

1. *Творча робота*. Структура та оформлення творчих робіт мають відповідати вимогам до курсових (дипломних) робіт студентів вищого навчального закладу.
2. *Публічний захист творчої роботи* (виступ до 7 хвилин, представлення проблеми та пропозиції щодо її розв'язування).
3. *Письмова робота*, яка охоплює:
  - а) завдання з теорії педагогіки;
  - б) завдання з історії педагогіки;
  - в) тестові завдання;
  - г) педагогічну задачу (учасник олімпіади має проаналізувати задачу та обґрунтувати способи її розв'язання).

Окрім цього, учасникам необхідно підготуватися до виконання таких **творчих завдань**:

- мікрОВикладання фрагменту уроку (до 10 хв.);
- моделювання і програвання фрагменту виховного заходу (до 10 хв.);
- конкурс педагогічних талантів (продемонструвати власні здібності);
- аукціон педагогічних ідей (запропонувати та захистити оригінальну (авторську) ідею) (до 7 хв.);
- конкурс-експромт, де учаснику необхідно діяти у реальній ситуації разом з реальними дітьми.

Вчитель завжди діє у конкретних ситуаціях, тому важливо ще у період навчання у вищому педагогічному закладі освіти навчити студентів бачити ситуацію, аналізувати її, виділяти провідні ідеї, які лежать в основі пошуку її розв'язання, розробляти конструктивні схеми і варіанти практичних рішень. Саме на реалізацію такого підходу орієнтовані конкурсні завдання олімпіади "МікрОВикладання", "Моделювання виховного заходу", "Аукціон педагогічних ідей", "Конкурс педагогічних талантів" та "Конкурс-експромт".

Конкурсне завдання "МікрОВикладання" передбачає моделювання і програвання фрагменту уроку (до 10 хвилин), який готується учасниками олімпіади заздалегідь. Виконання даного завдання допомагає майбутньому вчителю краще підготуватися до професійної діяльності, визначити рівень своїх знань, умінь і здібностей, набуття певного рівня педагогічної творчості. Журі при оцінюванні цього конкурсу враховує професійно-педагогічну спрямованість майбутнього учителя, володіння ним засобами педагогічної взаємодії, уміння встановлювати контакт з колективом учнів, знання про сучасні педагогічні технології навчання.

МікрОВикладання водночас є одним з напрямів професійної підготовки майбутнього вчителя-дослідника, що допомагає студентам краще усвідомити сутність педагогічних явищ. Моделюючи фрагмент практичної діяльності вчителя-предметника, студенти розвивають свої здібності, набувають певного досвіду, вміння та навичок. Відзначимо, що більшій частині учасників олімпіади притаманні такі якості, як: комунікативність, емпатія, педагогічна інтуїція, самовладання, педагогічний оптимізм, які поєднуються з глибокими теоретичними педагогічними знаннями.

Конкурс "Моделювання виховного заходу" був введений до програми Всеукраїнської студентської олімпіади з педагогіки вперше у 2001 році. Він спрямований на перевірку рівня готовності майбутніх учителів до самостійної творчої роботи вчителя-вихователя. Для майбутнього педагога-вихователя важливо ще під час навчання оволодіти практичними вміннями з виховної роботи, серед яких: уміння сформулювати виховну проблему, аналізувати її, виділяти основні протиріччя, правильно розуміти мету і завдання виховної діяльності, знаходити ефективні шляхи реалізації цих завдань.

Головною метою конкурсного завдання "Моделювання виховного заходу" є включення студентів у реальні ситуації практичної діяльності вчителя-вихователя, перевірка готовності майбутніх учителів до самостійного планування, організації й аналізу виховних заходів, знаходження шляхів встановлення контакту з колективом учнів, використання традиційних і нестандартних методів і прийомів для створення сприятливого емоційного фону спілкування з вихованцями.

Одним з провідних завдань підготовки майбутніх учителів у сучасних суспільних умовах є формування їх професійної компетентності, важливою складовою якої визнається уміння вчителя здійснювати дослідницьку роботу, аналізувати явища педагогічної дійсності, підвищувати власний рівень знань, залучати до пошукової роботи учнів. Саме на підготовку майбутніх учителів до творчої, ініціативної, індивідуальної професійної діяльності, формування у них самостійного педагогічного мислення спрямовано конкурсне завдання "Творча робота". Конкурсантам пропонується підготувати і захистити творчу роботу з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, соціально-педагогічних дисциплін. У процесі пошукової роботи молоді науковці розвивають можливість оволодіти основами науково-дослідної діяльності під керівництвом викладача. Наукові роботи глибоко і всебічно аналізуються членами журі за такими критеріями: актуальність, новизна, науковість, логічність, системність, повнота і глибина висвітленої проблеми, стислість, використання наукових першоджерел, оформлення.

"Конкурс педагогічних талантів" проводиться з метою виявлення педагогічних здібностей учасників олімпіади. При цьому конкурсантам пропонується висунути незвичайну педагогічну ідею, проект, пропозицію, план діяльності, і здійснити їх прилюдний захист. Захист може відбуватися як особисто конкурсантом, так і з залученням інших учасників олімпіади. До головних критеріїв, за якими оцінюються педагогічні ідеї конкурсантів, відносяться: змістовність; оригінальність; новизна; практична цінність для сучасної школи; ступінь можливості реалізації тощо.

Аналітико-узагальнюючий етап має на меті: аналіз підготовленості студентів до олімпіади та виконання ними конкурсних завдань; аналіз типових помилок студентів, перелік розділів, тем, питань, недостатньо засвоє-

них студентами; вироблення пропозицій стосовно поліпшення організації та проведення студентських олімпіад з педагогіки; розробку пропозицій щодо удосконалення роботи з педагогічно обдарованою молоддю у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів.

Розробка та впровадження технології професійної підготовки педагогічно обдарованих майбутніх учителів у поєднанні з гуманістично-орієнтованим підходом у навчальному процесі в Житомирському державному педагогічному університеті свідчать про суттєві зміни у розвитку складових основ професійної майстерності (як доказ – перемоги наших студентів в олімпіаді): значно збагатилася мотиваційна сфера майбутніх фахівців щодо готовності до вивчення теорії та методики педагогіки, соціально-педагогічних дисциплін; сформована потреба глибше пізнати сутність різноманітних педагогічних та соціально-педагогічних явищ і процесів; сформовані цільові установки на ідеї гуманістичної особисто-орієнтованої педагогіки; значно підвищився рівень сформованості комплексу педагогічних умінь студентів; збагатився арсенал методів, форм та засобів педагогічної взаємодії з учнями; сформована потреба у самоосвіті, самовихованні, саморозвитку їх природних можливостей.

Матеріал надійшов до редакції 26.01.2004 р.

Дубасенюк А.А., Антонова Е.Е. Технологический подход к организации работы с педагогически одарённой молодёжью (на примере проведения Всеукраинской студенческой олимпиады по педагогике).

В статье поднимаются вопросы необходимости целенаправленной работы с педагогически одарёнными будущими учителями. Авторы предлагают технологию организации и проведения Всеукраинской студенческой олимпиады по педагогике как одной из наиболее эффективных форм работы с одарёнными студентами.

Dubasenyuk A.A., Antonova E.E. The Technological Approach to the Organization of Work with Pedagogically Gifted Students (based on the results of All-Ukraine competition for knowledge of pedagogics among students).

The article features the necessity of the goal-oriented work with pedagogically gifted students of teacher's training universities. The authors suggest the technology of organizing All-Ukraine competition for knowledge of pedagogics as an efficient form of work with gifted students.